

KORT

Jaap Goedegebuurde verdiepte zich in mystiek, van Couperus' raadselen tot Reve's ezelvisioenen. Van Arthur Schnitzler verscheen, zeer postuum, een briljante parodie op de Weense kunstenaarskringen van zijn tijd. En Willem Thies dichtte trefzeker over dreiging en verlies.

God in een berg oude fietsbanden

Je moet het hebben mee-gemaakt, en de meeste van ons stervelingen hebben dat niet. **Wit licht** is essentieel bij die ervaring: licht dat doorbreekt in de duisternis. Verlossing. Het is het witte licht uit de titel, en dan niet die van de film uit 2008 waarin Marco Borsato schitterde, maar van het boek van **Jaap Goedegebuure** waarin hij het werk beschrijft van Nederlandstalige dichters met een hang naar mystiek.

Hij neemt de term mystiek gelukkig niet erg nauw. Het gaat om de in poëzie verwoorde 'eenwording', het oplichtende besef van eenheid van het bestaande, van vroeger en nu, geest en lichaam, natuur en boven-natuur en, waarom niet, de gehele kosmos. Noem het een flits van godsbesef, al is geloven in God niet per se een voorwaarde.

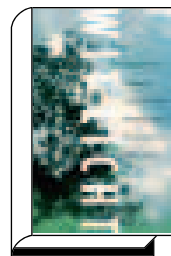
Verrassend veel Nederlandse dichters hebben 'iets' met mystiek. Soms is het vooral een kwestie van woordgebruik: Louis Couperus noemde iets raadselachtigs al gauw 'mistiek', en bij Lodewijk van Deyssel stond mystieke extase dichtbij seksuele vervoering. Lucebert, een heidense ziener, ontleende zijn naam aan het licht dat hij liet bliksemen in de duffe naoorlogse samenleving. Nescio ervoer 'God' in de stilte van het watergebied aan de rafelranden van Amsterdam. Gerard Reve kreeg een visioen van zijn Schepper 'in een berg oude fietsbanden' in een achtertuin, of in een slapende Meedogenloze Jongen. Voor Reve waren God, erotiek en verlossing woorden voor precies hetzelfde.

De domineeszoon Herman Gorter ruidde het geloof in God eerst in voor

dat in de 'godheid' van Spinoza en vervolgens voor het geloof in de wereldrevolutie. Maar de extase bleef, in zijn door en door mystieke poëzie, of hij nu dichtte over een stralende bosnimf, een verblindende nieuwe liefde of een reidans van arbeiders, oplichtend in het heelal. Dat maakt zijn poëzie nog altijd prachtig, niet de ietwat hysterische inhoud.

Voor veel dichters zit 'mystiek' in het dichten zelf, als daad. Gedichten zijn gemaakt van taal. Het vinden van precies de juiste woorden om een ervaring te verbeelden heeft iets magisch. Misschien is *Wit licht* daarom beter dan Goedegebuures boek over religie in de literatuur, uit 2010. Nu gaat hij diep in op de poëzie zelf.

In 1965 schreef Reve het gedicht 'Paradijs': 'Ik was een heel erg grote beer/die toch heel lief was./God was een Ezel en hield veel van mij./En iedereen was erg gelukkig.' Is dit mystiek? Misschien. Doet het ertoe? Het is een verlangen dat bijna iedereen kent.

Aleid Truijens

NON-FICTIE

Jaap Goedegebuure

Wit licht - Poëzie en mystiek in de Nederlandse literatuur van 1890 tot nu
 Vantilt, 256 pagina's;
 € 19,95.

FICTIE

Arthur Schnitzler

Late roem
 Uit het Duits vertaald door Elly Schippers Querido; 144 pagina's;
 € 18,99.

Willem Thies, Kris Verburgh, Arthur Schnitzler

Een kroeg vol miskend talent

Het verschijnen van Arthur Schnitzlers novelle *Später Ruhm*, waarvan nu een Nederlandse vertaling is uitgebracht, was in het voorjaar van 2014 voor veel Duitstalige lezers een grote verrassing. Dit amuzante verhaal was niet eerder gepubliceerd, ofschoon de bekende en gewaardeerde Oostenrijkse schrijver toch al ruim tachtig jaar dood was. Slechts enkele wetenschappers wisten dat deze novelle sluimerde in de literaire nalatenschap van deze auteur, die met veel inlevingsvermogen en op luchtige wijze, maar met een serieuze ondertoon, het sociale leven in Wenen rond 1900 beschreef.

Arthur Schnitzler schreef *Late roem* in 1894, maar liet de novelle over jonge, op succes beluste kunstenaars in Wenen niet publiceren. Wellicht kwam dit doordat hij toen nog te dicht stond bij Jung Wien, een kring van jonge, getalenteerde schrijvers die de literatuur wilden vernieuwen, maar nog in onzekerheid verkeerden over hun toekomst. Ze kwamen vanaf 1890 bijeen in het Weense café Griensteidl. Schnitzler was een van hen, maar na enkele jaren meed hij het café, waar de atmosfeer hem deprimeerde.

In *Late roem* heeft Schnitzler het artistieke milieu in Griensteidl geparodieerd. De jonge kunstenaars in de novelle pochen op hun talenten, maar waargenomen worden ze niet. Daarin moet verandering komen. Ze hebben daarbij hun hoop gevestigd op Eduard Saxberger, die ooit een dichtbundeltje schreef, maar wie een carrière als poët niet vergund was. Dat jonge kunstenaars dat bundeltje hebben herontdekt en hem nu in het koffiehuis met hoogachting behandelen, streelt zijn ijdelheid. Maar de hoop dat de oude Saxberger hun lezingenavond zal opluisteren met een nieuw gedicht, gaat niet in vervulling. Hij krijgt geen woord meer op papier.

In deze novelle steekt de nodige ironie, beginnend met de titel. Want van late roem is geen sprake. Schnitzler zelf hoefde overigens op roem niet lang te wachten. In 1894 werkte hij tevens aan het liefdesdrama *Liebelei*, waarvan de première in het Burgtheater een groot succes was.

Jan Luijten

Ondoordachte aanval op de bètawetenschap

Onder de naam Horzels brengt De Bezige Bij (met De Balie en *De Correspondent*) een aantal 'prikkelende boeken' uit die volgens de uitgever 'stof zullen doen opwaaien'. **Willem Otterspeer** koos voor zijn horzel de titel *Weg met de wetenschap*. Daarmee bedoelt hij de natuurwetenschappen. Zij moeten 'weg' uit de universiteit want ze hebben die zware schade toegebracht: 'De politiek en haar populisme, getal en toepasbaarheid, het managersyndroom en zijn voorliefde voor kwantificering zijn ook de universiteit binnengedrongen. En de poort waardoor zij naar binnen kwamen was de wetenschap.' De universiteit moet zich weer richten op de taak waarvoor ze (volgens hem) is opgericht: de elite opleiden. Dat kan zonder natuurwetenschappen.

Otterspeer houdt van grote woorden. Dat is niet erg, zolang dat gecombineerd wordt met kennis van zaken en een doelgericht betoog. Maar hij besteedt pagina's aan zijn middelbare schooltijd en aan loze vergelijkingen van de universiteit met een krant

of een politieke partij. Hij moet wat zeggen over de oude Grieken, over de Amerikaanse verkiezingen, et cetera. En dan zijn er de domme opmerkingen. Hij is het 'roerend eens' met C.P. Snow en zijn beroemde lezing, 55 jaar geleden, over *The Two Cultures* in de academische wereld, terwijl Snow juist een frontale aanval deed op de humaniora. Ook trakteert hij de lezer op een geschiedenis van de universiteit, waarin hij, niet gehinderd door de feiten, beweert dat zij al die tijd vooraan stond in het intellectueel debat. Toen verscheen 'het virus van de natuurwetenschap', en dat was volgens Otterspeer de bron van alle kwaad: specialisering, kwantificering, de invoering van Engels, het zijn 'allemaal bèta-invloeden, vreemd of vijandig aan de humaniora'.

Weg met de wetenschap bevat nog geen begin van een analyse van wat de universiteit mankeert, laat staan van een realistische oplossing. Wie verwacht dat dit stof zal doen opwaaien, heeft geen benul van de uitdagingen waar de universiteit voor staat.

Marcel Hulspas

NON-FICTIE

Willem Otterspeer

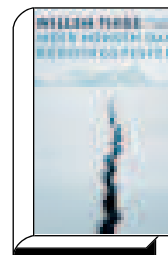
Weg met de wetenschap
De Bezige Bij;
60 pagina's; € 9,95.

NON-FICTIE

Kris Verburgh

Veroudering vertragen
Prometheus; 300
pagina's; € 19,95.

POËZIE

Willem Thies

Meer mensen dan reddingsvesten
Podium; 56 pagina's;
€ 16,50.

De vrouw als magistraal insect

En barst trekt door een bleekblauwe ijsvlakte, op het omslag van *Meer mensen dan reddingsvesten*. De boodschap is, net als die van de titel: kijk uit. **Willem Thies** maakt de dreiging meer dan waar in zijn gedichten, die uitgaan van dreiging en verlies. Verlies van liefde. Verlies van uitzicht op een ander, beter leven.

De dichter is niet zozeer rouwig als wel kwaad - wat zijn woorden een felle energie geeft en zijn beeldtaal rijk en geladen maakt: *Ik val uit mezelf/ als ik ontwaak lig ik in een vreemd bed*.

Hij beweegt zich als een vreemde in zijn eigen bestaan. Ook de vrouw in huis heeft een ongemakkelijke aanwezigheid. Hij weet niet meer hoe haar te benaderen. Het beeld van deze vrouw wordt in het verloop van verschillende gedichten aaneengeweven. Ze staat er uit op als een magistraal, onbenaderbaar insect dat elk moment kan ontpoppen. Doordat transformatie uitblijft,

wordt de spanning van verlangen en verwijdering hoog opgevoerd:

Haar lichaam schrikt van een geringe/aanraking. Mijn lopen door het huis/ legt zij uit als sluipen. Al wekelang/ slaap ik in de werkkamer, terwijl mijn vrouw/ in het tweepersonsdekbed ligt gewikkeld/ als een gigantisch insect./ Zij wil niet bevrucht raken door een vreemde.

Thies richt zijn aandacht vanuit zijn omgeving op de wereld. Hij laat oorlogsbeelden toe en opsommingen van beelden die aan visioenen en nachtmerries doen denken maar aan de werkelijkheid zijn ontleend.

De dreiging van mislukken en uiteenvallen neemt niet af, maar vindt plaats op steeds grotere schaal. Ook, of juist, wanneer hij opnoemt waar we niet voor hoeven te vrezen:

Geen tepels, geen navels,/ geen stinkende herinnering, alles is vergeten in het paradijs,/ maar er is niets te vergeten, we zijn leeg en eten/ zonder honger, zonder zin, pitloze druiven, pitloze perziken.

Maria Barnas

Gebabbel over eeuwige jeugd

Wij zijn de laatste mensen die nog zullen sterven. De baby's die nu worden geboren, zullen met gemak ouder worden dan honderd tien, en met een beetje geluk, als de wetenschap een beetje opschiet, hoeven ze zelfs nooit te sterven. Dan komen er pilletjes die de lichaamscellen zuiveren van al het afval en alle slijtage die zich daar in de loop van het leven ophoopt. Zij blijven straks eeuwig jong. Maar voor wie nú leeft, is er slechts één mager alternatief: de voedselzandloper.

De voedselzandloper, dat is natuurlijk de titel van het boek van **Kris Verburgh** drie jaar geleden. Verburgh verpakte toen zijn weinig originele voedingsadviezen (minder koolhydraten, meer groente, minder vlees, et cetera) in de nodeloze vorm van een zandloper. Maar hij schrijft vlot, en babbelt vlotter, en *De voedselzandloper* werd een bestseller. Zijn nieuwe boek *Veroudering vertragen* is een poging om ons dezelfde zandloper opnieuw te verkopen.

Verburgh geeft een heldere maar ook erg wijdloupe samenvatting van de processen die onze cellen doen verouderen, en van de kwalen die daardoor kunnen ontstaan en ons fataal kunnen worden. Eiwitresten hopen zich op in de cel en verstoren de dagelijkse werkzaamheden. Suikers leggen overal starre cross-links, waardoor onze weefsels steeds minder beweeglijk worden. Het hoe en waarom van deze processen is nog grotendeels onbegrepen. Maar als de deskundigen één ding door schade en schande hebben geleerd, dan is het wel dat eenvoudige verklaringen in de trant van 'het komt door ons eten' niet voldoen. Denk aan de oorlog tegen verzadigd vet, of de cholesterolpaniek. Verburgh wil dat niet weten. Na 180 pagina's van wat ons allemaal ouder maakt, komen veertig pagina's samenvatting van *De voedselzandloper*. Daarna volgt nog enige toekomstmuziek en wat recepten.

Eet minder eiwit en minder suiker, en u wordt niet alleen gezonder (dat klopt, maar dat hebben we eerder gelezen) maar u zult ook minder snel verouderen. Aldus Verburgh. Helaas, één blik om ons heen volstaat om te zien dat onze immense suikerconsumptie van de afgelopen decennia niet heeft geleid tot massa's gerimpelde veertigjarigen. Helaas voor Kris, en voor de mens die nu leeft: het zit allemaal veel ingewikkelder in elkaar dan we zouden willen.

Marcel Hulspas